

**МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК
ІМЕНІ ГЕТЬМАНА ПЕТРА САГАЙДАЧНОГО
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ**

**«ГЕНДЕР В УКРАЇНСЬКОМУ ВІЙСЬКУ:
ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ, ПЕРСПЕКТИВИ»**

**Збірник тез доповідей круглого столу
1 червня 2021 р.**

Львів2021

Г 34 Гендер в українському війську: історія, сучасність, перспективи:
Збірник тез доповідей круглого столу (Львів, 1 червня 2021 р.). – Львів:
НАСВ, 2021. – 27с.

Збірник містить тези доповідей виголошених на круглому столі учасниками засідання.

Апарат Головнокомандувача Збройних сил України;
Рада молодих учених при Міністерстві освіти і науки;
Науково-методичний центр кадрової політики
Міністерства оборони України;
Рада резервістів Сухопутних військ Збройних сил України;
Департамент соціального захисту населення
Львівської області державної адміністрації;
Український інститут у Лондоні;
MONUSCO у місії ООН зі стабілізації в
Демократичній Республіці Конго;
Національний музей-меморіал «Тюрма на Лонцького»;
Інститут української археографії та джерелознавства
імені М. С. Грушевського НАН України;
Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України;
Національний університет «Києво-Могилянська академія»;
Інформаційно-консультативний жіночий центр;
Національна академія сухопутних військ
Імені гетьмана Петра Сагайдачного;
Військовий коледж сержантського складу
Національної академії сухопутних військ.

УДК 355:305-057.36
ББК 60

ПРОГРАМНИЙ КОМІТЕТ

Павло Ткачук, *д.і.н., професор*(м. Львів, Україна)
Андрій Слюсаренко, *д.і.н., доцент* (м. Львів, Україна)
Олексій Красюк, *к.військ.н., доцент* (м. Львів, Україна)
Андрій Харук, *д.і.н., професор* (м. Львів, Україна)
Алла В'яткіна, *радниця начальника НАСВ
з гендерних питань* (м. Львів, Україна)
Вікторія Арнаутова, *к.псих.н., радниця Головнокомандувача ЗСУ
з гендерних питань* (м. Київ, Україна)
Василь Павлов, *Апарат Головнокомандувача ЗСУ* (м. Київ, Україна)

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Роман Нанівський, *к.т.н.* (м. Львів, Україна)
голова організаційного комітету
Мар'яна Верхотурова, *к.і.н.*, (м. Львів, Україна)
заступник голови організаційного комітету
Іванна Чобіт (м. Львів, Україна)*секретар круглого столу*
Андрій Баган (м. Львів, Україна)
Ярослав Стеців (м. Львів, Україна)
Оксана Терещук *к.ф-м.н.* (м. Львів, Україна)
Ганна Носова (м. Львів, Україна)

**Начальник Національної академії сухопутних військ імені гетьмана
Петра Сагайдачного генерал-лейтенант Ткачук П.П.**

**ВІТАЛЬНЕ СЛОВО ДО ГОСТЕЙ ТА УЧАСНИКІВ
КРУГЛОГО СТОЛУ**

**Панове офіцери, шановні науково-педагогічні працівники,
шановні гості, курсанти!**

Виклики сьогодення, які стоять перед Збройними Силами України на шляху до НАТО дуже різнопланові. Один з них – уніфікація стандартів української армії та Альянсу в контексті гендеру. Вже традиційно, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного стає платформою для здійснення чітких та послідовних кроків в цьому напрямку.

Варто зазначити, що гендер це – рівність прав та можливостей. Не лише жінок та чоловіків, але й людей з обмеженими можливостями та інших категорій людей, що потребують захисту прав і свобод. В своїй роботі колектив нашої Академії завжди керується принципом, що кожен виклик – це можливість стати кращими. 05 травня в нас відбулася он-лайнпрезентація «Методичних рекомендацій з інтеграції гендерних підходів у систему підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони України». Впровадження нових стандартів в дію – це процес не одного дня. Саме тому сьогодні ми зібралися, щоб продовжити обговорення цієї теми.

В історії України воїн посідає особливе місце. У часи війни українські жінки на рівні з чоловіками брали до рук зброю та ставали на захист Батьківщини. Олена Степанів, Софія Галечко, Олена Куліш, Катерина Носкова, Андрій Кизило, Аліна Сургучова, Євгеній Зеленський, Олеся Бакланова, Андрій Родич, Яна Червона – цей список Героїв України можна продовжувати до безкінечності. Золотими літерами вписані їхні імена в історію нашої Батьківщини. А їхні подвиги залишаться в нашій пам'яті назавжди.

Круглий стіл «Гендер в українському війську: історія, сучасність, перспективи» оголошую відкритим.

Є питання, які для людства актуальні завжди. Серед них чільне місце посідає проблематика гендеру. Закликаю всіх брати активну участь в обговоренні доповідей та бажаю учасникам круглого столу плідної наукової роботи.

Програма круглого столу:

01 червня 2021 року (вівторок)	
Реєстрація учасників	08.45–09.00
Засідання круглого столу	09.00–10.50
Перерва	10.50–11.05
Засідання круглого столу	11.05–12.45
Підсумки роботи засідання	12.45–13.00

Мови круглого столу: українська, англійська.

Місце проведення: аудиторія 417, он-лайн платформа BigBlueButton

**План роботи
засідання круглого столу
«ГЕНДЕР В УКРАЇНСЬКОМУ ВІЙСЬКУ:
ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ, ПЕРСПЕКТИВИ»**

місце проведення – аудиторія 417, он-лайн платформа BigBlueButton

час проведення – 01 червня 2021 року, 08.45–13.00

Модератор: *Мар'яна Верхотурова*, кандидат історичних наук, Голова Ради молодих вчених Національної академії сухопутних військ ім. гетьмана П. Сагайдачного

Секретар: *Іванна Чобіт*, капітан, ад'юнкт штатний науково-організаційного відділу, заступник голови Ради молодих вчених Національної академії сухопутних військ ім. гетьмана П. Сагайдачного

Відкриття круглого столу та привітання учасників:

- Вітальне слово начальника Національної академії сухопутних військ ім. гетьмана П. Сагайдачного доктора історичних наук, професора, генерал-лейтента **Павла Ткачука**
- Вітальне слово голови Ради молодих учених при Міністерстві освіти і науки доктора юридичних наук, доцента **Олесі Ващук**
- Вітальне слово радниці Головнокомандувача ЗСУ з гендерних питань кандидата психологічних наук **Вікторії Арнаутової**
- Вітальне слово директора Департаменту соціального захисту

Доповіді:

1. Олесь Хромейчук **ЧИ МАЄ ІСТОРІЯ ГЕНДЕР?** (доктор історичних наук, письменниця, директор Українського інституту у Лондоні)
2. Олесь Ісаюк **НЕВИДИМІ: ЖІНОЧІ ПОСТАТІ У КОНТЕКСТІ ВІЙСЬКОВОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ РАНЬОМОДЕРНОГО ТА МОДЕРНОГО ПЕРІОДУ І ПОТРЕБИ ЗМІН** (доктор гуманітарних наук, наукова співробітниця Центру досліджень визвольного руху та Національного музею-меморіалу «Тюрма на Лонцького»)
3. Андрій Харук **ПОЛІНА ОСИПЕНКО: ПОРТРЕТ ЛЬОТЧИЦІ НА ТЛІ ТОТАЛІТАРИЗМУ** (доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри гуманітарних наук ІМПЗ НАСВ)
4. Марина Мірзаєва **ЖІНКИ В УКРАЇНСЬКОМУ ВИЗВОЛЬНОМУ РУСІ НА ЗАКЕРЗОННІ 1944-1947 РР** (аспірант Інституту української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України)
5. Надія Гапон **ГЕНДЕРНИЙ КОМПОНЕНТ В НАВЧАЛЬНИХ КУРСАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ** (доктор філософських наук, професор Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного)
6. Марта Гавришко **БЕРЕГІНЯ В ПОГОНАХ: ВПЛИВ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ НА ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ ЖІНОК** (кандидат історичних наук, наукова співробітниця Інституту ім. І. Крип'якевича НАН України)
7. Інна Заворотько **ДОСЯГНЕННЯ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ВСТАНОВЛЕННЯ РІВНИХ ПРАВ І МОЖЛИВОСТЕЙ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ** (капітан юстиції, аспірантка, штабний офіцер штабу MONUSCO у місії ООН зі стабілізації в Демократичній Республіці Конго)
8. Олена Сулова **СТАНДАРТИ НАТО І ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ: ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ** (правозахисниця, гендерна активістка, засновниця Інформаційно-консультативного жіночого центру)
9. Тамара Марценюк **СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМАТИКИ СЕКСУАЛЬНИХ ДОМАГАНЬ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ УКРАЇН** (кандидат соціологічних наук, доцент кафедри соціології Національного університету «Києво-Могилянська академія», гендерна експертка Української Гельсінської спілки з прав людини)
10. Отець Михайло Білецький **БІБЛІЙНІ ПІДСТАВИ РІВНОСТІ СТАТЕЙ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК У ПРОЦЕСІ**

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ ПРАВ І МОЖЛИВОСТЕЙ ЖІНОК
ТА ЧОЛОВІКІВ У ЗС УКРАЇНИ** *(військовий капелан Військового
коледжу сержантського складу НАСВ, настоятель Військового
(Афганського) храму Стрітення ГНІХ)*

11. Ігор Красота, Анна Козорог **РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ
ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ** *(Ігор
Красота кандидат історичних наук, старший науковий співробітник.
Науково-методичний центр кадрової політики Міністерства оборони
України; Анна Козорог молодший науковий співробітник)*
12. Вікторія Арнаутова **ВІДКРИТА ДИСКУСІЯ З УЧАСНИКАМИ
КРУГЛОГО СТОЛУ** *(кандидат психологічних наук, радниця
Головнокомандувача ЗС України з гендерних питань)*

Підбиття підсумків роботи круглого столу:

- Прийняття ухвали круглого столу, секретаря круглого столу капітана **Іванною Чобіт**
- Звернення голови Ради резервістів Сухопутних військ ЗС України до учасників круглого столу **Івана Тимочка**
- Заключне слово начальника Національної академії сухопутних військ ім. гетьмана П. Сагайдачного доктора історичних наук, професора, генерал-лейтенанта **Павла Ткачука**

Білецький М. Г. маг. богослов'я, капелан
Військової коледж сержантського складу
Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного

БІБЛІЙНІ ПІДСТАВИ РІВНОСТІ СТАТЕЙ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК У ПРОЦЕСІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ ПРАВ ІМОЖЛИВОСТЕЙ ЖІНОК ТА ЧОЛОВІКІВ У ЗС УКРАЇНИ

Релігія – один із найважливіших інститутів усіх суспільств. І ми, українці, тут не є винятком. В основі нашої національної самобутності лежать християнські, Євангельські цінності. Згідно з матеріалами соціологічного дослідження Центру Разумкова «Особливості релігійного і церковно-релігійного самовизначення громадян України: тенденції 2000-2020рр.» понад 80% респондентів визнають себе християнами (тих чи інших конфесій). Для 57% опитаних віра є життєвою цінністю. Ці соціологічні дані закономірно враховані у діяльності, зокрема, Збройних Сил України. Тому застосування релігійного компонента як допоміжного чинника в процесі реалізації у війську важливих державних директив, базових статутних завдань видається дуже органічним та корисним. Пропонуємо проаналізувати біблійний погляд на чоловіка та жінку в контексті інтеграції гендерної рівності у структурах безпеки та оборони.

Попри те, що Святе Письмо увібрало в себе патріархальний менталітет, ми можемо відшукати жіночі голоси, жіночий досвід в цих текстах. Також варто сказати, що патріархальний устрій з біблійної точки зору не є найкращим. Це явище виникло після гріхопадіння. Досліджуючи єврейський оригінал, зокрема дві історії про створення світу (Бут. 1-2), можна зауважити, що райські стосунки є дещо іншими, аніж патріархальні переконання. Згідно з першою розповіддю Господь творить людину на образ Божий. Біблійний автор підкреслює, що як і чоловік, так і жінка є носіями Божого образу. Текст написаний десь у V-VI ст. до н.е. і був революційним у ті часи, оскільки носіями образу Божого в тодішніх сусідніх культурах були переважно царі, чоловіки, володарі. У Святому Письмі це привілей однаковою мірою обидвох статей. У другій розповіді про початки світобудови бачимо дещо інші акценти, і це також проблема з перекладом українською мовою. У наших перекладах Бог творить чоловіка, але в єврейському оригіналі – Адама - «людину». Остання не знаходила собі партнера навіть для розмови. Тоді Господь створив з однієї людини двох – жінку ('ішша) та чоловіка ('іш).

У кожному куточку світу роздуми про гендер чи розподіл влади між чоловіками й жінками мають величезний вплив на життя людей. Саме тому християни несуть відповідальність за формулювання критичного погляду на рівність та взаємодоповнюваність статей. У США з 80-х років минулого

століття успішно діє громадська організація «Християни за біблійну рівність» (СВЕ), яка відстоює принцип фундаментальної рівності чоловіка і жінки незалежно від етнічної, вікової, релігійної та расової приналежності. Члени організації керуються дороговказами Святого Письма, зокрема висловом апостола Павла з послання до Галатів 3,28: «Нема юдея, ані язичника, ані раба, ані вільного, ані чоловіка, ані жінки, бо всі одно в Христі Ісусі». Громадська організація СВЕ сформулювала свою місію у формі заяви про біблійну рівність чоловіка і жінки. Вона зводиться до наступних тверджень.

1. Святе Письмо стверджує, що і чоловік, і жінка, створені на образ і подобу Божу, мали особисті стосунки з Творцем у Едемському саду. Вони обидвоє несуть відповідальність за народження і виховання дітей, обидвоє отримали від Бога право впорядковувати усе творіння, бути співвідповідальними з Творцем за творіння (Бут. 1,26-28).

2. Згідно з Біблією чоловік і жінка були створені для повного й рівноправного партнерства. Слово «помічниця» вживається на означення жінки у тексті книги Буття 2,18, і трапляється переважно у текстах Старого Заповіту (наприклад, 1 Сам. 7,12; Пс. 121,1-2). Це слово не вживається для означення підпорядкування жінки чоловікові, її неповноцінності щодо чоловіка.

3. Створення жінки з боку чоловіка в контексті семітської культури демонструє єдність та рівність усіх людей (Бут. 2,21-23).

4. Чоловік і жінка були співучасниками гріхопадіння в Едемському саду (Бут. 3,6; Рим. 5,12-21; 1 Кор.15,21-22).

5. Панування Адама над Євою, з'явилося як результат гріхопадіння, а тому не є складовим моментом первісного Божого задуму щодо творіння (Бут. 3,16).

6. Ісус Христос відкупив, спас як чоловіків, так і жінок. Через віру в Ісуса усі стають дітьми Божими, єдиними у Христі та наслідують благословення спасіння незалежно від расової, культурної, соціальної, статевої приналежності.

7. У момент народження Церкви в день П'ятидесятниці Святий Дух зійшов та перебуває як на чоловіках, так і жінках, наділяючи кожного своїми дарами (Дії 2,1-21).

8. Чоловіки і жінки покликані Богом використовувати свої духовні дари як служителі Божої благодаті (1 Пт 4,10-11). І чоловіки, і жінки отримали від Бога силу й дари, щоб служити потребам Церкви під керівництвом Христа (Діян. 1,14;18;26, 21,9; Рим. 16,1-7).

9. Усіх без винятку християн зараховано до царського священства, святого Божого народу (1 Пт. 2,9-10; Одкр. 1.6, 5,10).

10. Святе Письмо визначає функцію управління в Церкві не як реалізацію влади над іншими, а як служіння іншим та особливу Божу благодать, щоб це виконати (Мт. 20,25-28,23:8; Мк. 10,42-45; Йн. 13,13-17; Гал. 5,13; 1 Пт. 5,2-3).

11. Чоловіки і жінки нарівні успадковують усі благословення Божі та несуть взаємну відповідальність у подружжі, як цього вимагає заповідь любові (1 Кор. 7,3-5; Еф. 5,21; 1П.т 3,1-7).

Підсумовуючи, слід сказати, що згідно з Біблією, священною книгою християн, чоловік і жінка наділені Божим образом, однаковою гідністю дітей Божих, на рівні успадковують благословення та обітниці Творця, співвідповідальні за розбудову сім'ї та Церкви. Вважаємо, що фахове донесення даних біблійних переконань до особового складу (більшість військовослужбовців є християнами) різноманітних структур ЗС України може стати корисним методичним інструментарієм у процесі реалізації рівних прав і можливостей жінок і чоловіків в українському війську.

Гапон Н.П., д. філос. н., професор
кафедри гуманітарних наук
Національна академія сухопутних військ імені
гетьмана Петра Сагайдачного

ГЕНДЕРНИЙ КОМПОНЕНТ В НАВЧАЛЬНИХ КУРСАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Розбудова держави є спільною діяльністю та відповідальністю чоловіків та жінок. Метафори чоловічого та жіночого буття – духовість (сила духу) та душевність (почуттєвість) в модерній науці та практиці завжди протиставлялися та розрізнявалися. У ХХІ ст. прийшло розуміння, що принцип дії чоловічого («етика справедливості») та жіночого («етика турботи») первоначал посилює соціальне буття. Вектор розвитку освітніх інститутів також лежить у царині посилення професійної етики фахівців, з її системою демократичних цінностей, свобод, обов'язків, рівністю прав та можливостей чоловіків та жінок. Це означає, що забезпечення гендерної рівності в ситуації навчання та виховання у закладі вищої військової освіти стає можливим із розробкою та впровадженням гендерної проблематики в навчальні дисципліни.

Навчання майбутніх офіцерів за різними спеціальностями рівнів бакалавра, магістра містить гуманітарні, соціально-поведінкові дисципліни: «Педагогіка та психологія», «Психологія конфлікту», «Соціологія», «Культурологія», «Історія української культури», «Філософія», «Релігієзнавство», «Політологія», «Українська мова за професійним спрямуванням», тощо. Вони сприяють збагаченню світогляду та посиленню світоглядних вартостей курсантів та курсанток. Відтак вернемося до можливих тем, які можуть входити у навчальні дисципліни та відповідають методичним рекомендаціям з інтеграції гендерних підходів в систему підготовки фахівців у закладах вищої військової освіти.

Одним із можливих прикладів такої інтеграції гендерного компоненту може бути навчальний курс «Педагогіки та психології». Він може містити такі підтеми та питання: переваги та недоліки чоловічого та жіночого стилю керівництва, гендерні аспекти мотивації та заохочення до діяльності, гендерні особливості лідера та його особливості роботи з підлеглими; вплив лідера на інших з врахуванням гендерних особливостей. Не можемо оминати гендерного підходу до курсу, чи окремих тем дисципліни «Психологія конфлікту». Тут може бути цікавим гендерний аналіз конфліктних взаємин в колективі, зокрема індивідуальні стратегії учасників у розв'язанні конфлікту. Не менш цікавим є подання окремих питань теми «Психологія конфлікту», наприклад, питання про гендерний аспект взаємин начальник-підлегла, начальниця-підлеглий, підлеглий-підлегла тощо. Важливо нарощувати методичний інструментарій для розгляду на практичних заняттях чинників впливу, які породжують конфліктні взаємини під час виконання службових обов'язків, зокрема гендерні нюанси комунікації, навчального спілкування викладача з курсантами.

Курс «Соціології» може бути збагачений підтемами про гендерно-рольову диференціацію сучасної сім'ї, її наслідків та проблем. Навчальний курс «Культурології» з її різноманітними темами має містити підтеми чи окремі питання, присвячені культурі взаємин у навчальному, військовому колективах. Тут однією із низки актуальних тем може бути тема професійної етики, зокрема врахування гендерної специфіки спілкування офіцерів з підлеглими в екстремальних умовах. Звісно, усі навчальні курси, які містять питання професійної етики й культури поведінки персоналу мають подавати інформацію про ресурси, стандарти забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків.

Важливою є реалізація гендерного підходу у руслі індивідуально-виховної роботи у закладі вищої військової освіти, у структурних підрозділах. Зміст та організація індивідуальної роботи повинні містити гендерний аспект. Тут доречним є застосування різноманітних методів вивчення особистості курсанта/курсантки, спостереження, узагальнення різних видів діяльності, анкетування тощо. Однак уся методика здійснення індивідуальної роботи з курсантами повинна проводитись з урахуванням гендерних відмінностей. Під час викладання гендерно-орієнтованих навчальних дисциплін важливо застосовувати наступні принципи гендерної освіти: орієнтація на співробітництво; уміння провадити діалог; розвиток особистісної ресурсності, розвиток сенсо-мотиваційної та емоційно-почуттєвої сфер юнаків та юнок.

Відтак гендерний підхід у розробці програм навчальних дисциплін у закладі вищої військової освіти має на меті не лише ознайомити курсанта з гендерно-маркованою інформацією, а й розвивати демократичний світогляд щодо сприйняття політики забезпечення рівних прав, можливостей жінок та чоловіків, формувати гендерну культуру, толерантність, несприятливість до гендерних стереотипів мислення та сексизму. Ба більше, гендерний підхід у

розробці програм навчальних дисциплін формує гендерну поведінку, орієнтацію на паритетність відносин між статями, сприяє розвитку гендерної демократії та гендерної культури в суспільстві загалом, та в секторі оборони зокрема.

Заворотько І.Г., аспірантка кафедри
міжнародного та європейського права
Національний університет
«Києво-Могилянська академія»

ОСНОВНІ ВИМОГИ НАТО ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ І ПРОТИДІЇ СЕКСУАЛЬНОМУ І ГЕНДЕРНО-ОБУМОВЛЕНОМУ НАСИЛЬСТВУ, ПОВ'ЯЗАНОМУ З КОНФЛІКТОМ, ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ ОПЕРАЦІЙ

Збройний конфлікт на території України, спричинений збройною агресією Російської Федерації у 2014 році, призвів до виникнення низки соціальних проблем, пов'язаних з конфліктом, зокрема і підвищення рівня насильства.

З початку конфлікту «недержавні актори» національного та міжнародного рівнів постійно повідомляють про вчинення актів сексуального і гендерно-обумовленого насильства (далі – СГОН), пов'язаного зі збройним конфліктом на території України. А у 2019 році Офіс прокурора МКС у своєму щорічному звіті щодо попереднього вивчення ситуацій прийшов до висновку, що у період з 30.04.2014 і до теперішнього часу в контексті збройного конфлікту на території України були вчинені як мінімум такі воєнні злочини як зґвалтування та інші форми сексуального насильства, тортури і нелюдське/жорстоке поводження, наруга над людською гідністю тощо. Зазначене безперечно свідчить не тільки про наявність проблеми СГОН, пов'язаного зі збройним конфліктом на території України, а й про серйозність і масштабність вчинення таких діянь. Разом з тим, діяльність державних акторів України щодо попередження і протидії цьому явищу все ще залишається обмеженою.

Така реакція уповноважених державних органів України щодо подолання проблеми СГОН, пов'язаного зі збройним конфліктом на території України, цілком очевидно є недостатньою, у тому числі, і в межах реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Організації Північноатлантичного договору.

Зважаючи на викладене вище, актуальним є дослідження основних вимог НАТО щодо попередження і протидії СГОН, пов'язаному з конфліктом, під час військових операцій.

Основні вимоги керівництва НАТО щодо попередження і протидії СГОН, пов'язаному з конфліктом, під час проведення військових операцій

характеризуються збалансованістю і комплексністю. Це безумовно пояснюється особливостями проведення операцій під егідою НАТО, а саме: на території різних держав, у яких існують різні правові системи, силами і засобами національних контингентів різних держав тощо.

Політика НАТО щодо попередження і протидії СГОН, пов'язаному з конфліктом, визначається як підтримка провідної ролі ООН та її зусиль у даній сфері. Фактично ж, політика НАТО заснована на виконанні резолюції Ради Безпеки ООН 1325 та інших «сестринських резолюцій» (1820, 1888, 1960, 2106), які серед іншого визначають обов'язок усіх сторін конфлікту вживати спеціальних заходів щодо захисту дорослих і дітей від актів СГОН, особливо згвалтування.

З метою виконання зазначених вище резолюцій керівництвом НАТО було розроблено ряд документів політичного, стратегічного й оперативного рівнів, які встановлюють основні вимоги щодо попередження і протидії СГОН, пов'язаному з конфліктом, під час військових операцій.

За результатами проведеного аналізу зазначених документів нами виділено основні вимоги НАТО щодо попередження і протидії СГОН, пов'язаному з конфліктом, під час проведення військових операцій.

Перш за все, під час проведення військових операцій саме на командирів покладено обов'язок попереджувати та протидіяти вчиненню актів СГОН, пов'язаного з конфліктом, як в середині військового підрозділу, так і у тісній взаємодії з міжнародними та місцевими акторами.

По-друге, питання попередження і протидії СГОН, пов'язаному з конфліктом, не є відокремленим, а повинно бути інтегроване у всі процеси протягом проведення військових операцій НАТО. Найголовніші серед них: планування операцій; моніторинг і надання доповіді щодо вчинення актів СГОН, пов'язаного з конфліктом; система підготовки особового складу збройних сил держав-членів і держав-партнерів НАТО.

Так, під час планування операцій заходи щодо попередження і протидії СГОН, пов'язаному з конфліктом, повинні бути включені до операційних планувальних документів, директив і доктрин. При цьому, на етапі планування військової операції має бути проведений аналіз ризиків і можливостей вчинення СГОН, пов'язаного з конфліктом, результати якого відображаються у додатку до планувального документа кожної конкретної військової операції.

Моніторинг і надання доповіді щодо вчинення актів СГОН, пов'язаного з конфліктом, є одним із завдань командування НАТО та здійснюється за підпорядкуванням. Воно має бути інтегроване до процесів аналізу військової операції, планування та її проведення. Окремим обов'язком командування є забезпечення вчасного збору та надання об'єктивної, точної та достовірної інформації щодо видів СГОН, пов'язаного з конфліктом, під час військових операцій. Більше того, надання зібраної інформації уповноваженим органам ООН повинне

здійснюватися без упереджень, але з урахуванням безпеки проведення військової операції.

Ще однією вимогою НАТО щодо попередження і протидії СГОН, пов'язаному з конфліктом, є проходження особовим складом спеціального тренінгу (навчального курсу). Важливим є те, що організація та проведення такої підготовки покладається на командування збройних сил окремих держав і є обов'язковою вимогою для направлення особового складу до участі у операціях під егідою НАТО.

Останньою, але не менш важливою із виділених нами вимог НАТО є створення системи радників і контактних осіб з гендерних питань, які серед іншого власне і відповідають у підрозділі за впровадження заходів щодо попередження і протидії СГОН, пов'язаному з конфліктом, під час проведення військових операцій.

Отже, основні вимоги НАТО щодо попередження і протидії СГОН, пов'язаному з конфліктом, під час проведення військових операцій є досить ґрунтовними та чітко визначеними. Цілком очевидно, що лише у разі дотримання цих вимог і складовими сектору безпеки і оборони України можливо буде досягти взаємосумісності зі збройними силами, що беруть участь у військових операціях під егідою НАТО.

Ісаюк О. В., д-р філософії
Національний музей-меморіал «Тюрма на Лонцького»
Центр досліджень визвольного руху

НЕВИДИМІ: ЖІНОЧІ ПОСТАТІ У КОНТЕКСТІ ВІЙСЬКОВОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ РАНЬОМОДЕРНОГО ТА МОДЕРНОГО ПЕРІОДУ І ПОТРЕБИ ЗМІН

Якщо спробувати подивитися на популярне сприйняття жіночих постатей у військовій історії України, то впадають в очі два основні мотиви. Перший з них відводить жінці «допоміжну роль», втілену у виконанні допоміжних функцій, на кшталт тилового забезпечення, медичної допомоги та подібного. Добре видно, що таке тлумачення не є нічим іншим, як адаптованим до ситуації війни і військового часу варіацією на тему стандартної гендерної ролі жінок і жіночої гендерної соціалізації. Цей образ підтверджується як численними спогадами, так і фольклором, який одночасно і фіксує реальність, і подає її, як єдино можливу опцію, і реплікує попередні зразки.

Другий мотив стосується жінок, які все ж брали участь безпосередньо у бойових діях, виступаючи, як бійці, командири, розвідники та ін. Власне кажучи, саме така роль переважно приходить на думку, коли йдеться про людину на війні, як таку. Але коли йдеться про жінку у гендерно нетрадиційній ролі солдата, воїна у прямому значенні слова, включається

мотив «блискучого винятку». Попри начебто схвальну конотацію відваги і патріотизму жінки, такого роду виокремлення має дві тіньові сторони. Насамперед, несе класичну загрозу дегуманізації, популярно відому, як «забронзовлювання». У даному випадку під цим словом розуміється ситуація, коли за «героїчною» іпостасю повністю розмивається людський образ героїні і вона сама, як людина. Основний наслідок — проблематичне узгодження у суспільній свідомості факту героїзму конкретної жінки і, наприклад, емоційні реакції її ж, наприклад, через сімейні події та недостовірні психологічно жіночі героїні у історичній белетристиці та масовій культурі загалом.

Крім того, мотив винятку вкотре наголошує на тому, що жінка зі зброєю в руках — це ненормально і може бути виправдане тільки ненормальністю ситуації та винятковістю конкретної жінки, яка особисто прийняла рішення стати воїном.

У результаті дії цих чинників з поля зору стабільно випадає один з пластів української військової традиції, який, можливо, не найбільший і не найвагоміший кількісно, але відносно стабільно повторюваний настільки, що його прояви, як реальні, так і легендарні (втім, не виключено, що сформовані на підставі відголосків реальних подій) можна відшукати практично в кожній епосі — і, як не диво, їхню обробку у легендах та літературі. У цьому випадку акцент на позадокументальні джерела пояснюється тим, що йдеться про ту частину історичної спадщини, чий образ зазвичай формується поза історичною наукою і тільки певною мірою актуалізується та коригується внаслідок цілеспрямованих зусиль фахових дослідників. З іншого боку, це не означає, що постаті, які будуть перераховані нижче, повністю знаходяться поза полем історичної науки. Найточнішим буде ствердження, що навряд чи є спільні універсальні риси і механізми сприйняття і актуалізації перерахованих нижче постатей, але сам факт того, що можливо вибудувати чітку хронологічну послідовність постатей жінок-воїнів і переважно віднайти їхні сліди у історичних документах та дослідженнях, уже дозволяє говорити про певну тенденцію.

Якщо коротко пройтися по історії України ранньомодерної та новітньої епох, складеться більш-менш наступна послідовність. Першою у ній є княгиня Анастасія Слуцька, яка на початку XVI століття очолила оборону свого родового замку, Слуцька, спочатку від татарських військ, а потім - від військ конкуруючого роду Глинських. Цю історію описано у повісті Антона Лотоцького «Кужіль і меч».

Наступна з черги — Теофіла Хмелецька, дружина воєводи київського Стефана Хмелецького. Воєвода у 1620-х роках організував доволі ефективну систему, як ми б сказали зараз, раннього попередження татарських нападів і у цій системі його дружина відіграла роль, так би мовити, керівника розвідки, за відсутності чоловіка повністю його підміняючи.

Тут слід зазначити, що обидві постаті, як Анастасія Слуцька, так і Теофіла Хмелецька, стають жертвами парадоксу, добре відомого дослідникам ранньомодерного періоду, коли, не в останню чергу через різницю у розумінні і трактуванні термінів, складно однозначно провести межу між «українським», «польським» і «білоруським». У випадку українців маємо справу також з таким сумним наслідком недоусвідомленої культурної суб'єктності, коли значимі образи та персонажі української історії «розходяться» по сусідах.

Наступні дві постаті явно стали жертвами сформованого в останні два століття домінуючого погляду на жіночі гендерні ролі і, як один з наслідків, «затирання» у біографіях мілітарного елемента. Першою з них є Лисавета Гулевичівна, відома, як фундаторка Київської бартської школи, а другою — дружина гетьмана Петра Сагайдачного, Анастасія, яка популярно асоціюється з відомою піснею, де гетьман «проміняв жінку на тютюн та люльку». Обидві за відсутності або фактичної недієздатності чоловіків обороняли маєтки своїх чоловіків — звична річ у Речі Посполитій, де через фактично обмежену дієздатність центральної влади майнові права часто з'ясовувалися зі зброєю в руках. Загалом, враховуючи специфіку життя на степовому прикордонні XVI — XVII століть, слід зауважити, що традиційний у загальній уяві образ козачки, як виключно домогосподині, суттєво здеформований, оскільки таке життя вимагало вмінь захистити себе не лише від чоловіків.

Період Хмельниччини залишив, на жаль, малознаний і напівлегендарний епізод про сотничиху Зависну. За легендою, під час оборони фортеці Буша під час бойових дій 1655 — 1656 років, вона підірвала порохований погріб фортеці разом з ворогами, які саме увірвалися в межу укріплень, а до того брала участь в обороні. Цю історію обіграно у драмі Михайла Старицького “Оборона Буші”. Тим часом, у масовій свідомості досі жіночим втіленням періоду Хмельниччини є Маруся Чурай, у чиєму образі, змальованому Ліною Костенко у однойменній поемі, за влучним зауваження Оксани Забужко, відтворено радше «радянську» історію сильної жінки, закоханої у недолугого чоловіка.

Наступні два століття, в силу відносно малої кількості воєн на території України, не відзначаються великою кількістю жінок у ролі безпосередніх учасниць бойових дій, чого не скажеш про XX століття. Уже перша українська військова формація, УСС, включала в себе жінок-добровольців, серед них і Олену Степанів, першу у світі жінку-офіцера. Були жінки і в Дієвій армії УНР. Серед отаманів була також жінка — Олександра Соколовська, відома як отаман Маруся.

Ситуація повторилася в УПА — хоча основна частина жінок-учасниць підпілля займалася функціями, пов'язаними з побутовим забезпеченням бійців, траплялися і жінки, які безпосередньо виключно воювали, як, наприклад, Галина Коханська, організаторка повстанської розвідки на Поліссі чи Артемізія Галицька, провідниця Буковини та Бесарабії. Крім

того, така поширена функція у підпіллі, як зв'язкова, переважно жіноча, насправді за своєю суттю відповідає військам зв'язку і часто поєднувалася з участю у військових операціях.

Можна легко зауважити, що між ранньомодерним і модерним періодом є суттєві різниці. Насамперед, постаті жінок, які брали безпосередню участь у військових діях у ранньомодерному періоді, переважно зафіксовані через фольклор та художні твори, тоді як войовниці модерного періоду залишили свій слід у документах.

Друге, слід зауважити, що участь у бойових діях у ранньомодерному періоді диктується і мотивується приналежністю до певної соціальної підгрупи, передусім — до шляхти та козацтва, які були традиційно пов'язані з війною та зброєю. Більше того, сам по собі побут цих верств в умовах степового пограниччя виглядав так, що складно уявити собі виживання без уміння володіти зброєю, незалежно від статі.

Зміна домінуючого на разі сприйняття жінки, як безпосередньо воїна, є не тільки простою справедливістю, але й адекватною відповіддю на актуальну військово-політичну ситуацію, коли багато жінок є солдатами та офіцерами ЗС України, але суспільство вперто продовжує їх сприймати або як феномен, або як «другий сорт» у начебто чисто чоловічій сфері.

Красота І. В., к.іст.н.

Козорог Г. О.

Науково-методичний центр кадрової політики
Міністерства оборони України

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

У період 1991–2001 рр. забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків в Україні, у тому числі у Збройних Силах (ЗС) України, не мало систематичного характеру на державному рівні, тому процес усунення нерівності між можливостями чоловіків і жінок у реалізації своїх прав розпочався з виданням Указу Президента України від 25 квітня 2001 р. “Про підвищення соціального статусу жінок в Україні”, коли Президент України доручив Уряду України затвердити План дій щодо поліпшення становища жінок і підвищення їх ролі у суспільстві на період до 2005 р.

Водночас після виходу Закону України від 08.09.2005 року розпочато рух у напрямку досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства та здійснення практичних кроків у цьому напрямку. Цим Законом України планувалося покращити показники гендерної рівності у сферах державної служби та управління персоналом, зокрема заплановано такі заходи: розроблення та внесення до програм курсів підвищення кваліфікації посадових осіб державних органів влади та

органів місцевого самоврядування з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

На сучасному етапі Урядом України в квітні 2018 року було затверджено Державну соціальну програму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року. (Державна програма), яка враховувала рекомендації Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи, Європейського Союзу (ЄС) та міжнародних моніторингових інституцій у галузі прав людини, а також положення міжнародних договорів, зокрема Угоди про асоціацію Україна – ЄС. Також цією Державною програмою передбачалося внести до програми реформ питання гендерної рівності. До реалізації Державної програми, крім органів державної влади і місцевого самоврядування, залучалися міжнародні організації та громадські об'єднання, які здійснювали діяльність у цій сфері.

Ознайомлюючись з основними положеннями Державної програми, видно, що у період 2018–2021 рр. передбачалося збільшення частки жінок серед народних депутатів України – до 20 %, депутатів обласних та місцевих рад (міст обласного значення) – до 25 %.

Одним з пріоритетних питань залишалася проблема зменшення розриву в заробітній платі у жінок та чоловіків, тому планувалося збільшити співвідношення середньої заробітної плати жінок і чоловіків та довести його до 80 %. Ще одне важливе питання – збільшення частки чоловіків серед осіб, які перебувають у відпустці по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку. Цей показник планувалося збільшити до 3 %.

Реалізація гендерної рівності (забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків) у ЗС України займає одне з центральних місць у системі забезпечення прав людини.

Так, у 2017 році понад 17 тисяч жінок проходило військову службу, що становило майже 7 % від загальної чисельності ЗС України. Вже у 2018 році загальна кількість жінок, які працювали і проходили військову службу в Українській Армії, становила близько 56 тисяч осіб, з них понад 26 тисяч військовослужбовців. Разом з тим, близько 7 тисяч військовослужбовців жінок входили до складу Об'єднаних сил на сході України.

У 2019 році кількість жінок в ЗС України продовжувала збільшуватись, зокрема майже 58 тисяч жінок перебувало у ЗС України, у тому числі понад 28 тисяч військовослужбовців. Станом на кінець 2020 році загальна чисельність жінок у ЗС України залишилась на рівні 2019 році, у той же час чисельність військовослужбовців – жінок становила більше 31 тисячі осіб.

Крім того, наказом Міністерства оборони України від 13.12.2018 № 627 для військовослужбовців – жінок стали доступними всі військово-облікові спеціальності рядового, сержантського і старшинського складу, у тому числі так звані «бойові» посади.

Підсумовуючи наведене зазначимо, що загальна частка жінок, які працюють і проходять службу в ЗС України поступово збільшувалася та становила на кінець 2020 року 23 % від чисельності усього особового складу, у тому числі 15 % – від військовослужбовців ЗС України, що відповідає загальним тенденціям держав – членів НАТО.

Для порівняння показники чисельності жінок у збройних сил деяких держав – членів НАТО у 2018 році становили: Великобританія – 10 %, Німеччина – 10 %, Королівство Іспанія – 14 %, Канада – 15 %, Французька Республіка – 22 %.

Отже, рівень забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків (гендерної рівності) у ЗС України поступово покращується, про що свідчить значне збільшення показників щодо частки військовослужбовців жінок з 7 % у 2017 році до 15 % у 2020 році

Марценюк Т. О., к. соц. н.,
доцентка кафедри соціології
Національний університет
«Києво-Могилянська академія»

СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМАТИКИ СЕКСУАЛЬНИХ ДОМАГАНЬ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

У липні-листопаді 2020 року дослідницькою командою, в яку входили Тамара Марценюк, Анна Квіт, Ганна Гриценко, студентство курсу «Військова соціологія», який Тамара Марценюк і Анна Квіт викладали восени 2020 року на кафедрі соціології НаУКМА, Ольга Газзеро-Микитин і аналітичині ГО «Юридична сотня», за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні та координації Інституту гендерних програм було проведено соціологічне дослідження «Невидимий батальйон 3.0.» Сексуальні домагання у військовій сфері в Україні».

За останні роки війни на Сході України зросла увага до проблематики гендерної рівності у військовій сфері та становища жінок у збройних силах. Спостерігається поступове збільшення кількості жінок у Збройних силах України (ЗС України) та військових закладах вищої освіти. Жінки стають більш видимими у секторі безпеки й оборони, серед активісток і ветеранів АТО/ООС. Водночас ще більшу увагу привертає проблематика дискримінації жінок у військовій сфері. Не менш актуальною є саме тема гендерного і сексуального насильства, яка табуована і недостатньо вивчена.

Як показали попередні дослідження «Невидимий батальйон: участь жінок у військових діях в АТО» (2015) та «Невидимий батальйон 2.0: повернення ветеранок до мирного життя» (2019), сектор безпеки України не є місцем, дружнім для жінок. Попри реформи у секторі безпеки та визнання

Україною своїх міжнародних зобов'язань щодо забезпечення рівних прав та можливостей для чоловіків і жінок (Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Глобальні цілі сталого розвитку ООН 2016–2030, Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 тощо), жінки все ще стикаються з дискримінацією за ознакою статті.

Сексуальні домагання – досить поширене явище у військовій сфері в арміях світу. У деяких країнах вони визнаються як проблема на політичному рівні. Її намагаються вирішити за допомогою механізму протидії сексуальним домаганням всередині інституції армії, а також за допомогою міжнародних договорів і рішень міжнародних організацій. Вирішення питання захищеності військових від сексуальних домагань – це ще один крок на шляху до професійної армії.

У цих тезах викладено лише невелику частину результатів дослідження. Зокрема, проаналізовано відповіді на три запитання, які стосуються тематики сексуальних домагань і які були поставлені у рамках Всеукраїнського опитування «Думки і погляди населення України» (Омнібус), що проводилося Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС). Польовий етап дослідження тривав з 22 до 27 вересня 2020 року. Загалом у рамках дослідження було проведено 2000 інтерв'ю.

У першому питанні вивчалось ставлення суспільства до проблематики сексуальних домагань у ЗС України. Для цього було запропоновано твердження, які свідчать або про чутливість громадян і громадянок до цієї проблематики, або, навпаки, демонструють радше байдуже ставлення. Серед переліку питань щодо проблематики сексуальних домагань у ЗС України найбільш популярним виявився варіант відповіді про те, що сексуальні домагання – це важлива, але замовчувана проблема ЗС України (20% респондентів і респонденток). Спостерігаються гендерні відмінності у відповідях респондентів і респонденток. Жінки частіше (15%), ніж чоловіки (10%) зазначали, що проблема сексуальних домагань не вирішується ефективно. Чоловіки частіше (10%), ніж жінки (6%), висловлювали думку, що проблема сексуальних домагань не є першочерговою. Також більше опитаних чоловіків, ніж жінок (11%) зазначили, що проблема сексуальних домагань у ЗС України є надуманою (18%). Оскільки тематика сексуальних домагань загалом більшою мірою стосується жінок як потенційно постраждалих, вони є більш чутливими до неї. Близько третині опитаних (причому жінкам більшою мірою, ніж чоловікам) складно висловитися з приводу сексуальних домагань у ЗС України. Це можна пояснити, у тому числі тим, що ця проблематика недостатньо обговорюється у суспільстві та в ЗМІ.

Чи варто випадки із сексуальними домаганнями у Збройних Силах України робити публічними? Загалом більшість (56%) опитаних вважають за доцільне робити публічними випадки із сексуальними домаганнями в ЗС України, адже це може допомогти привернути увагу керівництва і громадськості та зменшити рівень дискримінації у військовій сфері країни.

Близько п'ятій частині респондентів складно відповісти на це запитання. Як і в попередньому питанні, гендерні відмінності у відповідях є очевидними. Жінки більшою мірою (27%), ніж чоловіки (20%), підтримують ідею публічності через те, що постраждалі матимуть можливість домогтися справедливості. Натомість чоловіки майже удвічі частіше, ніж жінки, переживають за імідж ЗС України, тому виступають проти публічності. Молодь (18–29 років) частіше, ніж люди середнього і старшого віку, обирає відповідь, що варто робити такі випадки публічними, адже це єдиний спосіб для постраждалих людей домогтися справедливості.

Третє питання стосувалося досвіду родичів чи знайомих щодо сексуальних домагань на робочому місці. Майже 10% опитаних знають про випадки сексуальних домагань на робочому місці. Гендерні відмінності у відповідях також присутні. Жінки статистично значуще обирали варіант, що знають хоча би про один випадок із сексуальними домаганнями на робочому місці серед родичів чи знайомих, аніж це робили чоловіки. Чоловіки натомість частіше відповідали, що не знають про подібні випадки із сексуальними домаганнями. Респонденти середнього віку (40–49 років) частіше за інших зазначали, що знають про непоодинокі випадки із сексуальними домаганнями. Ця вікова категорія вже має певний життєвий досвід та готова про нього говорити публічно.

Дослідницька та освітня складова є важливими для попередження і боротьби із сексуальними домаганнями у ЗС України. Саме тому дослідницькою командою спільно з онлайн платформою «Прометеус» на початку 2021 року було розроблено навчальний курс «Гендерна рівність та протидія сексуальним домаганням у військовій сфері», який усі охочі можуть прослухати онлайн і отримати сертифікат.

Мірзаєва М.С., аспірант
Інститут української археографії
та джерелознавства
імені М. С. Грушевського НАН України

ЖІНКИ В УКРАЇНСЬКОМУ ВИЗВОЛЬНОМУ РУСІ НА ЗАКЕРЗОННІ 1944-1947 РР.

Даючи кількісну характеристику українському визвольному руху 1940-1950 рр., можна стверджувати, що він охоплював близько півмільйона осіб, які у рядах Організації Українських Націоналістів (ОУН), у лавах Української Повстанської Армії (УПА) чи своєю матеріальною допомогою спричинилися до його розвитку. Серед них тисячі жінок брали активну участь у розбудові та роботі різних структур підпілля та повстанської армії. На їхніх плечах лежало медичне забезпечення, діяльність у структурах Українського Червоного Хреста (УЧХ), зв'язки, розвідка, пропагандистська

робота, жінки займали керівні посади в підпіллі, а також виконували малопомітні діяння, наприклад, шиття одягу чи приготування їжі – усе, від чого залежить функціонування не тільки руху як такого, але й існування армії, а у майбутньому і держави. Не вивчивши ролі жіноцтва у визвольному русі, неможливо досягнути український визвольний рух, репрезентований ОУН та УПА .

Закерзоння – особливий регіон для українського підпільного руху, який функціонував автономно. Він був відділений польсько-радянським кордоном від радянської України, де знаходилася основна маса українських підпільних структур і його керівництво. Закерзоння слугувало для українського визвольного руху містком з підтримки контакту із закордонними частинами ОУН та вільним західним світом. Тому в обидві сторони мали функціонувати надзвичайно потужні лінії зв'язку, до налагодження та утримання яких широко залучали жінок.

Актуальність теми дослідження посилюється відсутністю комплексних, синтетичних, монографічних досліджень з історії діяльності жіночого підпілля на Закерзонні. Попри те, що існує достатній комплекс джерел для дослідження.

Врешті усе це виводить нас на суспільну важливість даної тематики. Нині, коли в Україні триває війна, роль жінки на фронті, в тилу та за лінією фронту у розвідувальній роботі надзвичайно велика. Також на сьогодні жінки долучені і до дипломатичних місій України, до роботи парламенту – і з кожним роком їхній вплив зростає. Тому, вивчивши досвід попередниць, ми можемо позбутися багатьох суспільних стереотипів стосовно можливостей жінок на війні, політиці та дипломатії, а також уберегти себе від помилок та хибного сприйняття. Досвід підпільниць, їхня діяльність і боротьба мають суспільну актуальність.

Саме на Закерзонні від 1944 року, коли у краї активно розбудовувалась сітка ОУН, зокрема і Жіноча, багато досвідчених підпільників прибувало сюди для створення ефективних зв'язкових осередків через Польщу далі на Захід. Структура визвольного руху на Закерзонні формувалася найпізніше з усіх охоплених рухом земель, що дозволило місцевому керівництву уникнути багатьох помилок і невдалих спроб розбудови, характерних для Волині чи Галичини. Відповідно, структура налагоджено виконувала поставлені завдання.

Втім унікальністю визвольного руху Закерзоння є його часові рамки злету, які не відповідають рокам піку діяльності ОУН та УПА на Галичині і Волині. Терен мав особливості географічні, які визначали основні задачі для Проводу. Важливу роль у забезпеченні функціонування підпілля відігравали жінки. Вони розбудовували у краї УЧХ, забезпечували підпілля ОУН та сотні УПА продовольством і медикаментами, виконували функції друкарок, зв'язкових, санітарок тощо. Дівчата мали як керівні посади, наприклад Ірина Тимочко «Христя» – провідниця надрайону «Верховина» (Лемківщина), так і особливо відповідальні завдання зі створення осередків

зв'язку («явочні квартири») у Західній Польщі. Наприклад, такими зв'язковими-розвідницями були Ольга Мороз «Малуша», Олена Лебедович «Звенислава», Ірина Саламаха «Рента», Марія Бондаренко «Оксана», Марія Ріпецька «Ірина» та ін.

На перешкоді розбудови і розвитку підпілля на Закерзонні восени 1944 року став не тільки прихід Червоної армії та поява кордону між УРСР, але і початок переселених акцій, а точніше насильне виселення місцевого населення. Саме з цього часу терен реорганізовується в окремий «Закерзонський край» і з'являються у ньому дві зв'язкові лінії – до радянської України та на Захід, які активно утримують жінки.

Оскільки Москва відгородила УРСР залізною завісою, щільно обсадила її кордони, аби жодна звістка про визвольні змагання українців не поширилася у світі, то підпільна боротьба на Закерзонні, що увійшло до Польської республіки, стала платформою донесення інформації про ОУН та УПА на Захід. Адже Польща на той час була формально самостійною та з атрибутами державності – визначеними кордонами, армією і дипломатичними зв'язками. До того ж, за подіями у республіці слідкували колишні альянти. Тому керівництво ОУН готувало надійні та досвідчені кадри серед підпільниць, які мали досвід роботи у підпіллі, а також легального життя під чужим ім'ям, знання польської та неабиякі комунікаційні навички, що ставали у пригоді під час їхньої дипломатичної праці у Центральній та Західній Польщі.

У найбільш важливих центрах республіки, як Варшаві та Гданську, створювалося підпільницями ОУН кілька зв'язкових клітин. Для того дівчата мали залегалізуватися, знайти роботу, нав'язати контакт з визначеною західною амбасадю, дипломатичними, торговельними місцями або журналістами, аби потім передати їм підпільну інформативну літературу, яка створювалася окремо для західного читача підпільниками Закерзоння. Наприклад, протягом липня місяця 1947 року підпільниця Ольга Мороз «Малуша» здійснила декілька пропагандистських поїздок до Кракова, Познані, Гданська, Щеціна з метою поширення листівок і брошур ОУН.

Отже, тема жіноцтва в українському визвольному русі на Закерзонні є надзвичайно актуальною, адже представниці ОУН та УЧХ відігравали важливу роль у розбудові та функціонування українського підпілля з 1944 року по 1947 рік. Вони мали різноманітні посади – від санітарок до провідниць, зв'язкових, друкарок. Проте унікальним для визвольного руху Закерзоння були жінки-дипломати та жінки-розвідниці, які здійснювали агітаційну роботу з іноземними дипломатами, послами, журналістами у Західній та Центральній Польщі.

УХВАЛА

за результатами проведення 01 червня 2021 року
Круглого столу «ГЕНДЕР В УКРАЇНСЬКОМУ ВІЙСЬКУ: ІСТОРІЯ,
СУЧАСНІСТЬ, ПЕРСПЕКТИВИ»
на базі Національної академії сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного

Упродовж роботи Круглого столу було обговорено 12 доповідей.

Особлива увага під час роботи заходу приділялась висвітленню питань гендеру в українській армії, історії проблеми в різний час, від Визвольних змагань до сучасності.

Аналізуючи тематику та спрямованість виступів учасників круглого столу вважаємо за доцільне в подальшій роботі:

- зосередити увагу наукової спільноти на поглибленні дослідження біографій жінок-воїнів, вивченні етапів становлення та розвитку гендерного питання в Україні;

- включити до наукової проблематики Ради молодих вчених Національної академії вивчення питання гендеру в Операції Об'єднаних Сил (Антитерористичній операції);

- особливу увагу приділяти напрацюванню механізмів вирішення гендерних питань, притаманних для Українського суспільства на шляху до вступу України в НАТО;

- продовжити роботу з координації зусиль щодо об'єктивного висвітлення проблем гендеру у військових частинах (підрозділах, установах) ЗСУ України;

- запровадити практику проведення наукових заходів та круглих столів присвячених вивченню гендерної проблематики серед курсантів Національної академії, оскільки в умовах трансформації українського війська до стандартів НАТО величезного значення набуває практична реалізація гендерних прав і свобод;

- впровадити наукові результати і матеріали круглого столу в освітній процес кафедри Гуманітарних наук Національної академії.

Круглий стіл «ГЕНДЕР В УКРАЇНСЬКОМУ ВІЙСЬКУ: ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ, ПЕРСПЕКТИВИ» було організовано та проведено 01 червня 2021 року у Національній академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного Радою молодих вчених за сприяння та підтримки керівництва Національної академії.

За результатами роботи круглого столу сформовано Збірник «ГЕНДЕР В УКРАЇНСЬКОМУ ВІЙСЬКУ: ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ, ПЕРСПЕКТИВИ», який буде розміщено на сайті Національної академії.

1. Наголошуємо на необхідності:

- ініціювати та розвивати наукове та творче співробітництво для вивчення та популяризації питань в галузі дослідження гендеру у ЗС України;

- звернути увагу курсантів-дослідників та молодих науковців на вивчення гендерних питань;

- надати матеріали роботи круглого столу завідувачу кафедри Гуманітарних наук для впровадження у навчальний процес Національної академії.

ЗМІСТ

Начальник Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного генерал-лейтенант Ткачук П.П., д.і.н., професор, Заслужений працівник освіти України	
ВІТАЛЬНЕ СЛОВО ДО ГОСТЕЙ ТА УЧАСНИКІВ КРУГЛОГО СТОЛУ.....	4
Програма круглого столу.....	5
Білецький М. Г.	
БІБЛІЙНІ ПІДСТАВИ РІВНОСТІ СТАТЕЙ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК У ПРОЦЕСІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ ПРАВ І МОЖЛИВОСТЕЙ ЖІНОК ТА ЧОЛОВІКІВ У ЗСУ.....	8
Гапон Н.П.	
ГЕНДЕРНИЙ КОМПОНЕНТ В НАВЧАЛЬНИХ КУРСАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ.....	10
Заворотько І.Г.	
ОСНОВНІ ВИМОГИ НАТО ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ І ПРОТИДІЇ СЕКСУАЛЬНОМУ І ГЕНДЕРНО-ОБУМОВЛЕНОМУ НАСИЛЬСТВУ, ПОВ'ЯЗАНОМУ З КОНФЛІКТОМ, ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ ОПЕРАЦІЙ.....	12
Ісаюк О.В.	
НЕВИДИМИ: ЖІНОЧІ ПОСТАТІ У КОНТЕКСТІ ВІЙСЬКОВОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ РАНЬОМОДЕРНОГО ТА МОДЕРНОГО ПЕРІОДУ І ПОТРЕБИ ЗМІН.....	14
Красота І. В., Козорог Г. О.	
РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ.....	17
Марценюк Т. О.	
СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМАТИКИ СЕКСУАЛЬНИХ ДОМАГАНЬ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ	19
Мірзасва М.С.	
ЖІНКИ В УКРАЇНСЬКОМУ ВИЗВОЛЬНОМУ РУСІ НА ЗАКЕРЗОННІ 1944-1947 РР.....	21
Ухвала за результатами проведення Круглого столу «ГЕНДЕР В УКРАЇНСЬКОМУ ВІЙСЬКУ: ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ, ПЕРСПЕКТИВИ».....	24
Зміст.....	26

Адреса організаційного комітету конференції:
79026, Україна, м. Львів, вул. Героїв Майдану, 32
Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
Телефон: 38 (063) 323 08 67 Іванна Чобіт